

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

Extension Needs of Soybean Production after Rice Harvest for farmers in

Ban Luang District, Nan Province

วิภาพร ศรีวิชัย (Wipaporn Sriwichai)¹ นารีรัตน์ สีระสาร (Nareerut Seerasarn)²สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Krutmuang Sansern)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม 2) สภาพการผลิตถั่วเหลืองหลังนา 3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนา 4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนา 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน จำนวน 341 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 184 ราย โดยวิธีสุ่มแบบง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 52.34 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าสินเชื่อนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ รับข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าว เกษตรกรมีประสบการณ์ผลิตถั่วเหลืองหลังนาเฉลี่ย 9.52 ปี มีพื้นที่ถือครองปลูกถั่วเหลืองหลังนาเฉลี่ย 4.12 ไร่ และมีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 54,173.09 บาทต่อปี (2) ใช้เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง พันธุ์เชียงใหม่ 60 ในอัตรา 24.84 กิโลกรัมต่อไร่ ปลูกแบบวิธีการหว่าน ใช้น้ำจากเหมือง ฝ่าย คลองส่งน้ำ เตรียมแปลงปลูกแบบตัดตอซังแล้วไถกลบทันทีหลังจากหว่านหรือหยอดเมล็ด ใส่ปุ๋ย 1 ครั้ง เมื่อถั่วเหลืองอายุเฉลี่ย 26.48 วัน ในอัตรา 23.57 กิโลกรัมต่อไร่ ให้น้ำเฉลี่ย 3.10 ครั้ง กำจัดวัชพืชโดยใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงเฉลี่ย 1.12 ครั้ง เก็บเกี่ยวเมื่อฝักมีสีน้ำตาล 80 เปอร์เซ็นต์ มีการตากแห้งก่อนนวดเมล็ดเฉลี่ย 1.96 วัน เกษตรกรไม่ได้ทำความสะอาดและคัดคุณภาพเมล็ดก่อนจำหน่าย พ่อค้ามารับซื้อในหมู่บ้าน ผลผลิตเฉลี่ย 195.24 กิโลกรัมต่อไร่ ต้นทุนการผลิต 2,746.47 บาทต่อไร่ ค่าเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 685.33 บาทต่อไร่ (3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับวัชพืช ส่วนประเด็นการปลูกไรโซเบียมเกษตรกรมีความรู้ที่น้อยที่สุด (4) ต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาในระดับมากที่สุด ต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการตลาดในเรื่องสถานการณ์ตลาดและแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตถั่วเหลืองในระดับมากที่สุด ต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ในระดับมากที่สุด และต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในรูปแบบกลุ่มในระดับมากที่สุด (5) ปัญหาด้านการตลาดมากที่สุด ในประเด็นของพ่อค้าคนกลาง กีดราคาและหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องไม่มีตลาดรองรับ ควรมีการรวมกลุ่ม เน้นการอบรมแบบฝึกทักษะ ทดลองหรือสาธิต และจัดเวทีให้เกษตรกรได้พบปะผู้ประกอบการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลการผลิตกับการตลาด

คำสำคัญ ถั่วเหลืองหลังนา ความรู้การผลิตถั่วเหลือง ความต้องการส่งเสริม จังหวัดน่าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช gaem_wipa@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แผนกวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช seerasam@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ แผนกวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch.san@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) social and economic condition, (2) the condition of production, (3) knowledge of production, (4) needs for the extension, and (5) problems and suggestions on soybean production after rice harvest for farmers. The population was 341 farmers of soybean production after rice harvest in Ban Luang district, Nan province. The sample group included 184 farmers selected by using simple random sampling method. The instrument for data collection was an interview form with the reliability of 95 percent. Statistics used were frequency, percentage, mean, a standard deviation, and ranking. The results showed that: (1) Most of the farmers were male with the average age of 52.34 years, and completed primary education. Most of them were a member-of *Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives*. They received information from broadcasting tower. The average of their experience in soybean production after rice harvesting was 9.52 years. Their average soybean cultivating area of family was 4.12 *rai*. The average agricultural income in their family was 54,173.09 baht/year. (2) In their production, *Chiang-Mai 60* seeds at the rate of 24.36 Kg/*rai* and sowing method were used while water sources are from weir, mines, and canal. Preparation was by anon-burnt stubble but cutting the stubble immediately after spreading or sowing. Most of the chemical fertilizer was applied only one time while the average soybean age was 26.08 days at the rate of 23.15 kg/*rai*. The average of water application was 3.10 times. Herbicides and plant diseases/insects prevention use were at 1.12 time before harvesting. Most farmers observed that the color of the pods of 80 percent brown was ready to be harvested. After harvesting, moisture reduction was done by drying for the average of 1.96 days. But cleaning and quality selection before trading was not done. The trading was done by merchants coming to the village. The average yield was 195.24 kg/*rai*. The highest production cost was the seeds with the average cost of 642.91 baht/*rai*; the total production cost was 2,746.47 baht/*rai*. (3) Most farmers' production knowledge was at a very good level. The correct answers from the questions on weeds were at the highest level while from questions on mashing the rhizobium were the least. (4) The factors of production such as seeds, extension methods in group, knowledge of marketing situations, places to get factors of production were needed. The sources for factor production were needed at the highest level while the need for production was at the high level. (5) The marketing problems were at the highest level. They included the issues on pressing the prices from the middleman and no supporting markers provision from related government agencies. The making of farmers' community, practice and forum to meet entrepreneurs or large buyers to exchange information on marketing and production were suggested.

Keywords: Soybean after rice harvest, Knowledge and soybean of production, Need for the extension

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

ถั่วเหลืองเป็นพืชตระกูลถั่วและพืชน้ำมันเป็นที่ต้องการของตลาดเพิ่มมากขึ้นและพบว่าการปลูกมากในทวีปอเมริกา ซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศผู้ผลิตสำคัญอันดับ 4 ของโลก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา บราซิล อาร์เจนตินา จีน และในสถานการณ์การผลิตถั่วเหลืองของสหรัฐอเมริกาช่วงปี ค.ศ.2012 – 2019 พบว่ามีผลผลิตเพิ่มขึ้นจาก 40 บุษเซลต่อไร่ เป็น 48.5 บุษเซล (USDA-NASS, 2019) และความต้องการใช้ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในพ.ศ. 2559 2560 2561 มีความต้องการใช้ 330.77 338.15 349.44 ล้านตัน ตามลำดับ (กรมการค้าภายใน, 2562)

การผลิตถั่วเหลืองในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง ในปี2557/58 เนื้อที่เพาะปลูก 231,021ไร่ ในปี2558/59 เนื้อที่เพาะปลูก 166,868 ไร่ ในปี2559/60 เนื้อที่เพาะปลูก 137,254 ไร่ และในปี 2560/61 เนื้อที่เพาะปลูก 132,000 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร,2562) ในขณะที่ความต้องการบริโภคถั่วเหลืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมไทยที่ใช้ถั่วเหลืองเป็นวัตถุดิบ ได้แก่ อุตสาหกรรมสกัดน้ำมัน ร้อยละ 83 อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ร้อยละ 13 และอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ร้อยละ 4 ความต้องการใช้เมล็ดถั่วเหลืองมีปริมาณกว่า 2 ล้านตัน ในขณะที่ผลผลิตของไทยมีเพียงร้อยละ 3 ของปริมาณความต้องการใช้ ทำให้ต้องสูญเสียเงินตรากว่า 30,000 ล้านบาท ในการนำเข้า ซึ่งส่วนใหญ่มาจากประเทศบราซิล สหรัฐอเมริกา อาร์เจนตินา และแคนาดา ผลผลิตถั่วเหลืองในประเทศไม่เพียงพอกับความต้องการจึงพึ่งพาการนำเข้าถั่วเหลืองมากกว่าร้อยละ 95 ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร,2557)

จังหวัดน่านเป็นแหล่งปลูกถั่วเหลืองที่มีพื้นที่ปลูกเหมาะสมและมีแนวโน้มการผลิตลดลงจากปี 2557 พื้นที่ปลูก 9,976 ไร่ ปี 2558 พื้นที่ปลูก 9,144 ไร่ ปี 2559 พื้นที่ปลูก 6,576 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561) อำเภอบ้านหลวงเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในจังหวัดน่านมีพื้นที่ปลูก 1,180 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 330 ตัน (สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านหลวง, 2562) และได้รับการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองในโครงการส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองหลังนา และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองในชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองแก่เกษตรกรในพื้นที่ มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อใช้ในชุมชนและทำให้เกษตรกรในอำเภอบ้านหลวงมีการผลิตถั่วเหลืองหลังนาต่อเนื่องทุกปี แต่ผลผลิตที่ได้รับยังมีคุณภาพและปริมาณผลผลิตที่ได้ต่ำกว่ามาตรฐาน

การวิจัยเรื่องความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทั้งด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ ข้อมูลสภาพการผลิตถั่วเหลืองหลังนาและความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนา รวมถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวงเพื่อนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องไปกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาให้แก่เกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนา
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตและการตลาดถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนา
5. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมของเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ในการผลิตปี 2560/2561 จำนวน 341 ราย ในพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ตำบลบ้านฟ้า ป่าคาหลวง บ้านฟ้า และสวด ของอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ยอมให้ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 184 ราย การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่กำหนดใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทดสอบความเที่ยงที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 ราย มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ โดยกำหนดเกณฑ์จากค่าน้ำหนักเฉลี่ย $1.00 - 1.80 =$ น้อยที่สุด $1.81 - 2.60 =$ น้อย $2.61 - 3.40 =$ ปานกลาง $3.41 - 4.20 =$ มาก $4.21 - 5.00 =$ มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.3 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.79 คน ร้อยละ 82 เป็นแรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย ครัวเรือนละ 2.15 คน การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรหรือสถาบันเกษตรกร ร้อยละ 69.0 เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. เกษตรกรมีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวหมู่บ้าน และมีประสบการณ์ผลิตถั่วเหลืองหลังนามาแล้วเฉลี่ย 9.52 ปี พื้นที่ทำการเกษตรของครัวเรือนเฉลี่ย 21.41 ไร่ และเป็นพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองหลังนาเฉลี่ย 4.12 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 54,173.09 บาท/ปี มีภาระหนี้สินโดยร้อยละ 50.0 เป็นกลุ่มสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

2. สภาพการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร

1) การปลูกและดูแลรักษา พบว่าเกษตรกรมีการใช้เมล็ดพันธุ์เชียงใหม่ 60 อัตราเฉลี่ย 24.84 กก./ไร่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตถั่วเหลืองหลังนา ร้อยละ 69.0 ใช้น้ำจากเหมือง ฝาย คลองส่งน้ำ ปลูกแบบใช้วิธีการหว่าน วิธีการเตรียมแปลงปลูกร้อยละ 66.3 ไม่มีการเผาตอซัง หว่านหรือหยอดเมล็ดแล้วตัดตอซังกลบทันที เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ยถั่วเหลืองหลังนา ส่วนมากร้อยละ 57.1 ใส่ปุ๋ยเพียง 1 ครั้ง และใส่ปุ๋ยถั่วเหลืองเมื่ออายุเฉลี่ย 26.48 วัน ในอัตราเฉลี่ย 23.57 กก./ไร่ การให้น้ำเฉลี่ยจำนวน 3.10 ครั้ง การป้องกันกำจัดวัชพืชใช้วิธีทางเคมีและ มีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูถั่วเหลืองเฉลี่ย 1.12 ครั้ง

2) การจัดการก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า ก่อนการเก็บเกี่ยวเกษตรกรร้อยละ 70.1 ใช้วิธีการสังเกตสีของฝัก มีสีน้ำตาล 80% วิธีการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 88.6 เก็บเกี่ยวแบบใช้คนเกี่ยว หลังการเก็บเกี่ยวเกษตรกรร้อยละ 82.1 ทำการตากก่อนนวดเป็นเมล็ดซึ่งใช้เวลาในการตากเฉลี่ย 1.96 วัน ร้อยละ 90.2 เกษตรกรได้ทำการรวบมัดตั้งถั่วเหลืองไว้ในที่ร่มหรือคลุมผ้าพลาสติกกันน้ำค้างหรือฝนหลังตากเสร็จเพื่อรอการนวดเมล็ด หลังจากนวดเป็นเมล็ดถั่วเหลืองแล้ว ร้อยละ 81.5 เกษตรกรทำการลดความชื้นเมล็ดก่อนจำหน่ายด้วยวิธีการตาก ร้อยละ 72.3 ไม่ได้ลดความชื้นเมล็ดก่อนจำหน่าย

3) ต้นทุนในการผลิตถั่วเหลืองหลังนาพบว่าเกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ค่าเมล็ดพันธุ์ 685.33 บาทต่อไร่ รองลงมาคือค่านวดเมล็ด 591.07 บาทต่อไร่ ค่าปุ๋ย 371.77 บาทต่อไร่ ค่าสารกำจัด โรคพืช 204.50 บาทต่อไร่ ค่าปลูก 198.39 บาทต่อไร่ ค่าสารกำจัดแมลง 194.66 บาทต่อไร่ ค่าเตรียมดิน 188.12 บาทต่อไร่ ค่าเก็บเกี่ยว 176.53 บาทต่อไร่ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ 43.61 บาทต่อไร่ และ รวมค่าใช้จ่ายในการผลิต 2,746.47 บาทต่อไร่

4) ผลผลิตที่ได้รับ พบว่าเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาได้ผลผลิตเฉลี่ย 195.24 กิโลกรัมต่อไร่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

5) การตลาด/การจำหน่าย พบว่าส่วนใหญ่เกษตรกรร้อยละ 96.7 นำผลผลิตถั่วเหลืองหลังนาไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน และมีเพียงร้อยละ 3.3 ที่ขนผลผลิตนำไปขายให้แก่พ่อค้าลานรับซื้อในเมืองหรือต่างอำเภอ

3. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 68.0 มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาในระดับมากที่สุด โดยเกษตรกรร้อยละ 98.4 มีความรู้มากที่สุดในเรื่องการป้องกันกำจัดศัตรูพืชประเด็นวัชพืชเป็นศัตรูสำคัญ เพราะจะแย่งแย่งอาหารและเป็นแหล่งอาศัยของแมลงศัตรูถั่วเหลืองทำให้ปริมาณผลผลิตลดลงมาก ควรกำจัดวัชพืชหลังจากถั่วเหลืองออกแล้ว 20-25 วัน และเกษตรกรมีความรู้ในระดับน้อยที่สุด น้อยกว่าร้อยละ 69 ในเรื่องโรโซเปียม ประเด็นการคลุกโรโซเปียมกับเมล็ดถั่วเหลืองก่อนปลูก

4. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร

4.1) ความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนา พบว่า เกษตรกรมีความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาในระดับมาก โดยเรียงลำดับประเด็นความรู้เกี่ยวกับการผลิตจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้แก่ การดูแลรักษา (ค่าเฉลี่ย 4.20) เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย 4.11) ดิน (ค่าเฉลี่ย 4.10) การปลูก (ค่าเฉลี่ย 4.06) การจัดการก่อน หลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.01) น้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.94) และ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.92)

4.2) ความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการตลาด พบว่า เกษตรกรมีความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการตลาดในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยของระดับความต้องการในแต่ละประเด็นพบว่าในระดับมากที่สุดมี 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นความรู้แหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย = 4.28) และ ความรู้สถานการณ์ตลาดถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย = 4.27) ตามลำดับ และในระดับมากมี 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นความรู้แหล่งรับซื้อผลผลิตถั่วเหลืองในประเทศไทย (ค่าเฉลี่ย = 4.16) และความรู้เกณฑ์คุณภาพมาตรฐานการรับซื้อเมล็ดถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย = 4.15) ตามลำดับ

4.3) ความต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรส่วนมากมีความต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นพบว่าเกษตรกรมีความต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจำนวน 6 ประเด็น โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ เมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย = 4.72) สารป้องกันกำจัด แมลงศัตรู ปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย = 4.67) การตลาด (ค่าเฉลี่ย = 4.63) เครื่องจักรกลการเกษตร (ค่าเฉลี่ย = 4.43) อุปกรณ์การเกษตร (ค่าเฉลี่ย = 4.42) เงินทุนการผลิต (ค่าเฉลี่ย = 4.35)

4.4) ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรส่วนมากมีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมการเกษตร ในระดับมากที่สุด จำนวน 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.70) การส่งเสริมแบบรายบุคคล (ค่าเฉลี่ย 4.37) และน้อยสุดในระดับมาก คือวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน (ค่าเฉลี่ย 4.13)

4.5) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน พบว่าเกษตรกรมีระดับความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนา ในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น เรียงตามค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อยได้แก่ ความต้องการการส่งเสริมด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต (ค่าเฉลี่ย = 4.53) ด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนา (ค่าเฉลี่ย = 4.40) และด้านความต้องการการส่งเสริมด้านความรู้เกี่ยวกับการตลาด (ค่าเฉลี่ย = 4.21) ตามลำดับ และ ในระดับมาก ได้แก่ประเด็นความต้องการการส่งเสริมด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย= 4.06)

5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการผลิตถั่วเหลืองหลังนา

1) ปัญหาของเกษตรกรในการผลิตถั่วเหลืองหลังนา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(1) ปัญหาด้านการผลิต ในภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาด้านการผลิตอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นมีประเด็นปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด คือประเด็นด้านการดูแลรักษา (ค่าเฉลี่ย = 4.23) ปัญหาคือปุ๋ยและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง โรคและแมลงศัตรูพืชระบาดและเชื้อโรโซเปียมซึ่งเป็นเชื้อควบคุมป้องกันโรคหาซื้อไม่ได้ทั่วไปในพื้นที่ และประเด็นปัญหาในระดับมาก 6 ประเด็น ได้แก่ 1. ด้านเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย = 4.20) ปัญหาคือราคาเมล็ดพันธุ์สูงขาดตลาดและความงอกต่ำ 2. ด้านผลผลิต (ค่าเฉลี่ย = 3.98) ปัญหาคือปริมาณผลผลิตที่ได้รับต่ำ ไม่มีคุณภาพเช่นเมล็ดเล็กเมล็ดด่างสีม่วง 3. ด้านแหล่งน้ำ (ค่าเฉลี่ย = 3.89) ปัญหาคือระบบน้ำไม่ทั่วถึง และบางพื้นที่แหล่งน้ำไม่เพียงพอ 4. ด้านดิน (ค่าเฉลี่ย = 3.87) ปัญหาคือดินมีธาตุอาหารต่ำ และดินมีความเป็นกรดสูง 5. ด้านแรงงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.85) ปัญหาคือค่าจ้างแรงงานสูงและแรงงานในพื้นที่ขาดแคลน 6.ด้านการจัดการก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.72) ปัญหาคือฝนตกทำให้ผลผลิตเสียหายคุณภาพต่ำ รถเครื่องนวดเมล็ดไม่เพียงพอ และเครื่องคัดแยกเมล็ดไม่เพียงพอ ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

(2) ปัญหาด้านตลาด ในภาพรวมระดับของปัญหาด้านการตลาดอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของระดับปัญหา โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมี 2 ประเด็น ได้แก่ พ่อค้าคนกลางกดราคา (ค่าเฉลี่ย = 4.40) หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องไม่มีตลาดรองรับ (ค่าเฉลี่ย = 4.35) ตามลำดับ และประเด็นปัญหาในระดับมาก มี 2 ประเด็นได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่คุ้มค่าลงทุน (ค่าเฉลี่ย = 4.20) และไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิต (ค่าเฉลี่ย = 4.02) ตามลำดับตารางที่ 6

(3) ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนา ในภาพรวมระดับของปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาในภาพรวมระดับของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของระดับปัญหา โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่ามีปัญหาที่อยู่ในระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ การได้รับสนับสนุนปัจจัยที่ล่าช้า (ค่าเฉลี่ย = 3.79) และขาดการอบรมแบบฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย = 3.79) รองลงมาปัญหาในระดับปานกลาง 7 ประเด็น ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ (ค่าเฉลี่ย = 3.35) หลักสูตร/หัวข้อการอบรมมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.26) หลักสูตร/หัวข้อการอบรมมีน้อย (ค่าเฉลี่ย = 3.26) ขาดการให้บริการด้านสินเชื่อ (ค่าเฉลี่ย = 3.19) สถานที่อบรมไกลไม่ สะดวกในการเดินทาง ขาดเอกสารประกอบการอบรม (ค่าเฉลี่ย = 3.15) ไม่มีเวลาร่วมประชุมอบรมตามนัด (ค่าเฉลี่ย = 3.02) เจ้าหน้าที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย = 3.01) ตามลำดับ

(4) ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาสรุปภาพรวมของปัญหาการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยจัดอันดับปัญหาจากมากไปหาน้อยพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่าปัญหาด้านการตลาดมีระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.21) รองลงมาปัญหาด้านการผลิต (ค่าเฉลี่ย = 3.96) และน้อยที่สุดปัญหาการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลือง (ค่าเฉลี่ย = 3.26) ตามลำดับ

2) ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการผลิตถั่วเหลืองหลังนา กล่าวโดยสรุป ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มผลิตถั่วเหลืองหลังนา มีการบริหารจัดการเวลาในการเข้าร่วมอบรมถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ให้ได้มากที่สุด และควรถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้คนรุ่นใหม่ในการปลูกถั่วเหลืองหลังนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีรูปแบบการส่งเสริมแบบน่าสนใจโดยการใช้สื่อที่เข้าใจง่าย และเน้นการจัดอบรมในแบบการฝึกปฏิบัติ หรือ สาธิตให้เกษตรกรมีส่วนร่วม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน ในการสนับสนุนปัจจัยควรให้ทันกับช่วงเวลาปลูกของเกษตรกรควรมีการวางแผนร่วมกับเกษตรกรก่อนจะจัดการอบรมหรือสนับสนุนปัจจัยเพื่อตรงความต้องการและวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ควรจัดเวทีให้เกษตรกรพบ ผู้ประกอบการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการผลิตที่ตรงความต้องการของตลาดที่ชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.3 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 3.79 คน มีประสบการณ์ผลิตถั่วเหลืองหลังนาเฉลี่ย 9.52 ปี สอดคล้องกับ พัฒนบุรี เขียวทิพย์ (2555, น.63) ศึกษาเรื่องสภาพการผลิตและการตลาดถั่วเหลืองฤดูแล้งของเกษตรกรในอำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 53.45 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 3.53 คน และเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฤดูแล้งมีประสบการณ์เฉลี่ย 8.66 ปี เนื่องจากแรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 2.15 คน และพื้นที่ในการผลิตถั่วเหลืองเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.12 ไร่ เกษตรกรจึงสามารถใช้แรงงานภายในครัวเรือนได้ สำหรับสภาพพื้นที่อำเภอบ้านหลวงเป็นอำเภอขนาดเล็ก เป็นแอ่งหุบเขา การเข้าถึงแหล่งทุนและการเดินทางยังมีข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรและมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงซึ่งขาดการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นภาครัฐจึงเป็นที่พึ่งพาที่สำคัญของเกษตรกรเท่านั้น ธนาคารภาครัฐหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ก็ยังคงเป็นแหล่งทุนที่สำคัญแก่เกษตรกรในอำเภอบ้านหลวง แต่ส่วนมากเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนาใช้เงินทุนตนเองเป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตถั่วเหลืองหลังนา และรายได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตรเฉลี่ย 54,173.09 บาทต่อปี และรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 8,364.13 บาทต่อปี

2 สภาพการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

เมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมคือพันธุ์เชียงใหม่ 60 มีการปลูกแบบหว่านและการเตรียมแปลงแบบไม่เผาตอซังแต่ตัดตอซังกลบทันทีหลังหว่าน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้ในอัตราเฉลี่ย 24.84 กิโลกรัมต่อไร่ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ อธิพงษ์ และ รัชนิ โสภา (2561, น. 11) กล่าวว่าอัตราหว่านที่เหมาะสมในพื้นที่ไม่เผาตอซังและไม่ไถพรวนดิน ได้แก่ 15-22 กิโลกรัมต่อไร่ และพันธุ์เชียงใหม่ 60 มีความงอกน้อยทำให้หว่านต้องใช้เมล็ดพันธุ์มากกว่า 20 กิโลกรัมต่อไร่

วิธีการเตรียมแปลงปลูกพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 66.3 ไม่มีการเผาตอซัง หลังการหว่านหรือหยอดเมล็ดแล้วตัดตอซังกลบทันที ซึ่งจะช่วยให้ควบคุมความชื้นและเมล็ดงอกดีขึ้น สอดคล้องกับ สมศักดิ์ อธิพงษ์ และ รัชนิ โสภา (2561, น.11) กล่าวว่า การหว่านในพื้นที่ไม่เผาตอซังข้าวและไม่ไถพรวนดินมีผลผลิตสูงกว่าพื้นที่เผาตอซังข้าว พื้นที่เก็บเกี่ยวมีจำนวนต้นเก็บเกี่ยวมากกว่าและน้ำหนักแห้งและจำนวนฝักต่อต้นเพิ่มขึ้นเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกแบบใช้วิธีการหว่าน ร้อยละ 96.2 ส่วนใหญ่ไม่จ้างแรงงานในการปลูกและเตรียมแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ ภิมย์ โสพล (2545:น.89) พบว่าการปลูกโดยใช้วิธีหว่านเมล็ดให้กระจายสม่ำเสมอทั่วแปลง เนื่องจากสะดวกและประหยัดเวลา การใช้แรงงานในการปลูกแบบหยอด หรือแบบโรยเป็นแถวต้องใช้เวลาและแรงงานจำนวนมาก

การดูแลรักษา เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ยถั่วเหลืองหลังนาร้อยละ 98.9 ส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ยเพียง 1 ครั้ง ซึ่งการใส่ปุ๋ยครั้งแรกถั่วเหลืองมีอายุเฉลี่ย 26.48 วัน ในอัตราเฉลี่ย 23.57 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมพัฒนาที่ดิน (ม.ป.ป., น.56) กล่าวว่า การใส่ปุ๋ยในอัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ควรใส่ทั้งหมดก่อนปลูก โดยวิธีหว่านลงไปในพื้นที่ให้ทั่วและสม่ำเสมอแล้วพรวนหรือคลาดกลบก่อนปลูก 1 วัน หรือจะใส่หลังจากที่ถั่วเหลืองมีอายุประมาณ 3-4 อาทิตย์ ครั้งเดียวก็ได้ โดยหว่าน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ปุ๋ยลงระหว่างแถวหัวเลื่อย แล้วใช้จอบพรวนดินรอบๆ ต้นหัวเลื่อย เพื่อให้ปุ๋ยกลบลงอยู่ใต้ดิน เป็นโอกาสที่รากหัวเลื่อยสามารถจะดูดเอาไปใช้ได้

แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตหัวเลื่อยหลังนา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 69.0 ใช้น้ำจากเหมือง ฝาย คลองส่งน้ำ ซึ่งการใช้น้ำมีการจัดการระบบส่งน้ำเพื่อปล่อยน้ำสู่แปลงหัวเลื่อยในพื้นที่ ฉะนั้นเกษตรกรผู้ผลิตหัวเลื่อยหลังนามีการวางแผนให้มีการปลูกพร้อมกันเพื่อการปล่อยน้ำเข้าสู่แปลงหัวเลื่อยพร้อมกัน โดยมีการให้น้ำเฉลี่ย 3.10 ครั้ง จากผลการศึกษาการให้น้ำของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวงยังต้องเพิ่มจำนวนการให้น้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตและให้สอดคล้องกับข้อมูลตามเอกสารวิชาการ กรมพัฒนาที่ดิน (ม.ป.ป.,น.52) กล่าวว่า การให้น้ำในฤดูแล้งควรให้น้ำประมาณ 5-6 ครั้งตลอดฤดูปลูก โดยให้ครั้งแรกก่อน ปลูก ครั้งที่ต่อไปให้ทุก 10-14 วัน อีก 4-5 ครั้ง แล้วแต่ความชุ่มชื้นของดิน อย่าให้ขาดน้ำในช่วงออกดอก และติดฝัก หยุดให้น้ำเมื่อฝักเริ่มเปลี่ยนสีจากเขียวเป็นเหลือง

การป้องกันกำจัดวัชพืช เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 85.9 ใช้วิธีทางเคมี พัฒนรีย์ เขียวทิพย์ (2554 อ้างถึง รัตนา เศวตาสัย) พบว่าการป้องกันกำจัดวัชพืชวัชพืชเป็นศัตรูสำคัญของหัวเลื่อยจะแก่งแย่งอาหารและเป็นที่อยู่อาศัยของแมลงศัตรูพืชทำให้ปริมาณผลผลิตลดลง จำเป็นต้องป้องกันกำจัดโดยการพ่นสารเคมีกำจัดวัชพืช เช่น อะลาคลอร์ วันไซด์ ซูเปอร์เปอร์ซูท กาแลนท์ เฟลคซ์ โกลโฟเสต อย่างใดอย่างหนึ่งหลังออกแล้ว 20-25 วัน และการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูหัวเลื่อยส่วนใหญ่ร้อยละ 72.8 ป้องกันกำจัดแมลงศัตรูหัวเลื่อยเฉลี่ย 1.12 ครั้ง โดยมีแมลงศัตรูหัวเลื่อยที่สำคัญได้แก่หนอนม้วนใบ และหนอนเจาะลำต้นหัวเลื่อยซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องสำรวจ ป้องกันและกำจัดไม่ให้เกิดความเสียหายในระดับรุนแรง

การจัดการก่อนการเก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการสังเกตสีของฝักมีสีน้ำตาล 80% ในการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่ไม่มีการจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยวยังคงเก็บเกี่ยวแบบลงแขก พื้นที่ในการปลูกหัวเลื่อยเป็นพื้นที่นาที่มีขนาดเล็กไม่สะดวกต่อการใช้เครื่องเก็บเกี่ยวที่เป็นรถเกี่ยว ส่วนใหญ่จึงใช้คนเก็บเกี่ยว

การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรทำการรวมมัดตั้งต้นหัวเลื่อยตากรอให้แห้งเพื่อรอการนวดเมล็ดใช้เวลาตาก ใช้เวลาเฉลี่ย 1.96 วัน และมีการเก็บแบบใช้ผ้าคลุมกันน้ำค้างหรือฝนในเวลากลางคืน หลังจากนวดเป็นเมล็ดหัวเลื่อยแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการลดความชื้นเมล็ดก่อนจำหน่ายด้วยวิธีการตาก สอดคล้องกับ (กรมส่งเสริมการเกษตร,2555. น. 27)กล่าวว่า การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวเมล็ดที่นวดแล้วไปตากแดด 1-3 แดด เพื่อลดความชื้นในเมล็ดหัวเลื่อยร้อยละ 12 บรรจุเมล็ดในกระสอบป่าน ทั้งนี้ยังพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.3 ยังไม่คัดทำความสะอาดเมล็ดก่อนจำหน่าย หากเกษตรกรมีการคัดเกรดและทำความสะอาดจะสามารถเพิ่มคุณภาพและเพิ่มมูลค่าผลผลิตได้

การจำหน่ายเมล็ดเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 96.7 นำผลผลิตหัวเลื่อยหลังนาไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน มีเพียงร้อยละ 3.3 ที่ขนส่งผลผลิตนำไปขายให้แก่พ่อค้าลานรับซื้อในเมืองหรือต่างอำเภอ สอดคล้องกับ พัฒนรีย์ เขียวทิพย์ (2554, น.68) ศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตโดยตรงแบบขายคละ ราคาขายเฉลี่ย 14.30 บาทต่อกิโลกรัม โดยมีพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นพ่อค้าในท้องถิ่นมารับซื้อผลผลิตถึงแปลงปลูก โดยพ่อค้าเป็นผู้กำหนดราคาและจ่ายค่าผลผลิตเป็นเงินสด

ปริมาณผลผลิตที่ได้รับของเกษตรกรผู้ผลิตหัวเลื่อยหลังนาในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงเฉลี่ย 195.24 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ บทความกรมพัฒนาที่ดิน(กรมพัฒนาที่ดิน,ม.ป.ป., น.3) กล่าวว่า คุณลักษณะเด่นของพันธุ์เชียงใหม่ 60 ให้ผลผลิตสูงเฉลี่ย 280 – 350 กิโลกรัมต่อไร่ ดังนั้นหากเปรียบเทียบผลผลิตที่เกษตรกรได้รับกับคุณลักษณะเด่นของพันธุ์เชียงใหม่ 60 มีปริมาณผลผลิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์ หากคำนวณตามราคาพ่อค้ารับซื้อในปี 61/62 ราคา กิโลกรัมละ 16 บาท พบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการขายผลผลิตหัวเลื่อยเท่ากับ 3,123.84 บาทต่อไร่ และมีต้นทุนในการผลิตสูงถึง 2,746.47 บาทต่อไร่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

เป็นเหตุผลทำให้เกษตรกรลดการปลูกถั่วเหลืองเนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงผลผลิตต่ำหากเกษตรกรได้รับการส่งเสริมเพื่อลดต้นทุนการผลิต และพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ดียิ่งขึ้นรายรับต่อไร่อาจจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร ในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

ความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนา จากผลการตอบข้อคำถามด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลือง เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้และมีความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับวัชพืชที่มีความสำคัญที่ต้องป้องกันกำจัดเพราะจะแย่งแย่งอาหารและเป็นแหล่งอาศัยของแมลงศัตรูถั่วเหลืองมีผลทำให้ปริมาณผลผลิตลดลงมาก ควรกำจัดวัชพืชหลังจากถั่วเหลืองงอกแล้ว 20-25 วัน แต่ในประเด็นมีความรู้และความเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับโรโซเบียมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการใช้คลุกเมล็ดก่อนปลูกที่สามารถช่วยสร้างปมรากถั่วมีผลต่อการเพิ่มผลผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่อาจจะยังไม่เห็นถึงความสำคัญของโรโซเบียมหรืออาจจะไม่รู้จักรโรโซเบียมเพราะโรโซเบียมไม่สามารถหาซื้อได้ทั่วไปตามร้านการเกษตรในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การแนะนำส่งเสริมเกษตรกรในประเด็นดังกล่าว

4 ความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร ในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

ความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิต ในระดับมากทุกประเด็น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมชาย ผอ.เหล็ก(2558, น.25) กล่าวว่าในการวิจัยและพัฒนาถั่วเหลือง เกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลืองของเกษตรกรในเขตภาคเหนือตอนบนพบปัญหาการผลิตที่สำคัญประกอบด้วย เกษตรกรยังขาดความรู้ทางวิชาการ เช่น วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปรับปรุงบำรุงดิน ในการปลูกถั่วเหลือง ดังนั้นหากเกษตรกรได้กับการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตถั่วเหลืองหลังนาเพิ่มมากขึ้นจะสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้

ความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการตลาดเกษตรกร ซึ่งในประเด็นความรู้แหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตถั่วเหลือง และความรู้สถานการณ์ตลาด อยู่ในระดับมากที่สุด มีความสอดคล้องตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2561,น.8) กล่าวว่ามีความเป้าหมายการพัฒนาดังนี้ เกษตรกรมีรายได้แน่นอนและมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม จากการพัฒนาการเกษตรตามหลัก “ตลาดนำการผลิต”

ความต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในระดับมากที่สุด โดยมีประเด็นสำคัญได้แก่ เมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเป็นปัจจัยหลักที่เกษตรกรมีความต้องการรับการสนับสนุน ทั้งการสนับสนุนในรูปแบบเมล็ดพันธุ์ขั้นพันธุ์จำหน่ายหรือการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองชุมชน เพื่อใช้ในการผลิตถั่วเหลืองหลังนาเนื่องจากมีเกษตรกรในพื้นที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ด้วยตนเองแต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทั้งนี้ยังสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต มีเมล็ดพันธุ์จำหน่ายในราคาถูกให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ และขยายพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองหลังนาเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ นโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร , 2561) โครงการส่งเสริมการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อความมั่นคงทางอาหาร เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชน สร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรให้หันมาปลูกพืชตระกูลถั่วเพิ่มมากขึ้น และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชตระกูลถั่วแก่เกษตรกร ตลอดจนเพิ่มปริมาณผลผลิตภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้า

ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ใช้กันอย่างแพร่หลายเพราะเป็นวิธีที่มีผู้ได้รับประโยชน์มากพอสมควร เกษตรกรผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการผลิตถั่วเหลืองหลังนา

ปัญหาด้านการผลิตประเด็นการดูแลรักษาอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับปุ๋ยและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง โรคและแมลงศัตรูพืชระบาดและเชื้อโรโซเบียมซึ่งเป็นเชื้อควบคุมป้องกันโรคหาซื้อไม่ได้ทั่วไปในพื้นที่สอดคล้องกับ (ภิรมย์ โสฬส, 2558) ศึกษาปัญหาในการผลิตถั่วเหลืองของเกษตรกร มีปัญหาในระดับมากที่สุดคือขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีและราคาแพง ขาดแคลนแรงงาน ปุ๋ยเคมีและสารเคมีราคาแพง ขาดความรู้ในการป้องกันกำจัดแมลงและโรคพืช และมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาดอนที่3 เกี่ยวกับการตอบข้อคำถามประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของโรโซเบียมสำหรับคลุมเมล็ดถั่วเหลือง หากในพื้นที่มีการจำหน่ายหรือสามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าวัสดุการเกษตรทั่วไปจะทำให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ในการป้องกันโรคพืชได้

ปัญหาด้านการตลาดประเด็นปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคา และหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องไม่มีตลาดรองรับ สอดคล้องกับ พัฒนีย์ เขียวทิพย์ (2555,น.64) กล่าวว่าปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฤดูแล้งพบว่าปัญหาในระดับมากที่สุดคือ รัฐไม่มีนโยบายสนับสนุนเกี่ยวกับราคา ขาดข้อมูลด้านราคา และพ่อค้าคนกลางกดราคา

6 ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

6.1.1 พื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งน้ำใช้สำหรับการผลิตถั่วเหลืองแบบคลองส่งน้ำ เหมือง ฝาย ซึ่งสามารถส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในการเพิ่มพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองและส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้

6.1.2 หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปประกอบการส่งเสริมเกษตรกรในการลดต้นทุน และเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มีคุณภาพ

6.1.3 กรมวิชาการเกษตรควรขยายเครือข่ายการจำหน่ายโรโซเบียมให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้ได้จริงหรือสามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าวัสดุการเกษตรในพื้นที่ที่มีการผลิตถั่วเหลือง

6.1.4 ความต้องการของเกษตรกรผู้ผลิตถั่วเหลืองหลังนามีความสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร สามารถเป็นข้อมูลประกอบเพื่อเสนอโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ในการช่วยส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ได้ตรงตามนโยบาย

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ปริมาณผลผลิตถั่วเหลืองหลังนามีปริมาณต่ำกว่าคุณลักษณะของพันธุ์เชียงใหม่ 60 กับอัตราเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ที่ปริมาณมากทำให้เกิดต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการผลิตและการปฏิบัติที่เหมาะสมในการผลิตถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร เพื่อนำไปเป็นแนวทางการส่งเสริมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เกษตรกร

6.2.2 ต้นทุนในการผลิตหลัก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์และค่านวดเมล็ด ควรศึกษาการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ในชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองหลังนา

6.2.3 ศึกษาเปรียบเทียบการส่งเสริมการปลูกถั่วเหลืองหลังนากับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หลังนาในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการเกษตรในอำเภอ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กรมการค้าภายใน. กองส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตร1. (มีนาคม 2562). ถั่วเหลือง. สืบค้นจาก <https://agri.dit.go.th/file/micro/19902>.
- กรมพัฒนาที่ดิน,สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน (ม.ป.ป.).เอกสารวิชาการถั่วเหลือง.สืบค้นจาก <http://www.ddd.go.th>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). การปลูกถั่วเหลืองในฤดูแล้ง, พิมพ์ครั้งที่ 1, นิทรรศการการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด ,1-35.
- พัฒน์นรี เขียวทิพย์. (2554). การผลิตและการตลาดถั่วเหลืองฤดูแล้งของเกษตรกรในอำเภอบ้านหลวงจังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ภิรมย์ ไสพส. (2545). การผลิตถั่วเหลืองและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สมศักดิ์ อิทธิพงษ์ และรัชนี โสภา (2561). การปลูกและการดูแลรักษาถั่วเหลือง. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2562, จาก http://www.arda.or.th/kasetinfo/north/plant/soy_data/soy_cultivate.pdf.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2561). ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตร. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th/view/1/ตารางแสดงรายละเอียดถั่วเหลือง/TH-TH>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (28 พฤษภาคม 2561). สศท.2เจาะพื้นที่จังหวัดน่าน ติดตามผล หนุนเกษตรกรปลูกถั่วเหลืองหลังนา. สืบค้นจาก <http://www3.oae.go.th/zone2/index.php/news/18-roae2-news/289-2-8>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (19 พฤศจิกายน 2557). แนวโน้มผลผลิตถั่วเหลืองไทยลด เกษตรฯ พร้อมผลักดัน เพิ่มศักยภาพการผลิตทั้งระบบ. สืบค้นจาก <https://www.ryt9.com/s/prg/2033907>
- สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านหลวง. (2562). แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ อำเภอบ้านหลวง ปี2562. น่าน: สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านหลวง.
- สมศักดิ์ อิทธิพงษ์ และ รัชนี โสภา. (2561). การปลูกและการดูแลรักษาถั่วเหลือง. สืบค้นจาก http://www.arda.or.th/kasetinfo/north/plant/soy_data/soy_cultivate.pdf.